

SAKKOLAN - PYHÄJÄRVEN PITÄJIEN VEROKIRJAT JA VÄESTÖLUETTELOT

Sakkolan pokostan (veropiirin), erottivat muista pokostoista metsät ja asumattomat välimaot, kuten erämaat erottivat kokonaisia heimoja toisistaan. Tällainen alue oli Raudun ja Sakkolan välillä vielä 1700-luvulla. Melko laaja kihlakunnan yhteismaa erotti niinikään 1600- ja 1700-luvulla Sakkolan ja Räisälän pokostat Äyräpään ja Jääsken kihlakunnista.

Pokostain alueet pysyivät vuosisatoja muuttumattomina. Niinpä jo 1500-luvulla Sakkolan ja pokostain rajat olivat samat, jotka myöhemmin erottivat Räisälän ja Käkisalmen Pyhäjärvestä.

Pyhäjärvi kuului vuoteen 1589 asti Sakkolan pokostaan, mutta liitettiin sitten Käkisalmeen, jotta sen kirkkoherra olisi saanut paremmat tulot.

Suvannon Taipaleessa oli ennen pieni kaupunki, joka 1400-luvulla kuului Valamon luostarille, mutta suuriruhtinas oli ostanut sen ja pannut kuuluvaksi Käkisalmen kaupunkiin. V. 1500 Taipaleessa oli 33 kauppiasta. Ruotsin vallattua Käkisalmen läänin Taipale sai 1617 kaupungin oikeudet, jopa pääsi kaupankäyntiin ulkomaidenkin kanssa. Ruotsalais-venäläisessä sodassa 1656, joka tunnetaan KAARLE X KUSTAAN SOTANA, Taipale poltettiin eikä se enää päässyt vaurastumaan. Myöhemmin Taipale oli kauppa, ja sen kohta lienee Suvannon laskussa huuhtoutunut Laatokkaan.

Sakkola/Pyhäjärvellä oli v. 1480 kaikkiaan 556 verotettua miestä ja 282 taloa sekä 214 kylää. Kun tuohon aikaan veroluetteloon merkittiin vain jousenkäyttöön kykenevät miehet, on vaikea arvioida, miten suuri oli todellinen asukasluku.

Kaksi vuosikymmentä myöhemmin laadittiin kuuluisa Vatjan viidenneksen verokirja, jolloin asuttujen talojen määrä oli kasvanut 314 kappaleeseen eli savuun. Veroa maksaneiden miesten määrä oli vähentynyt 480:een. Lääninherroja perheineen oli 5,

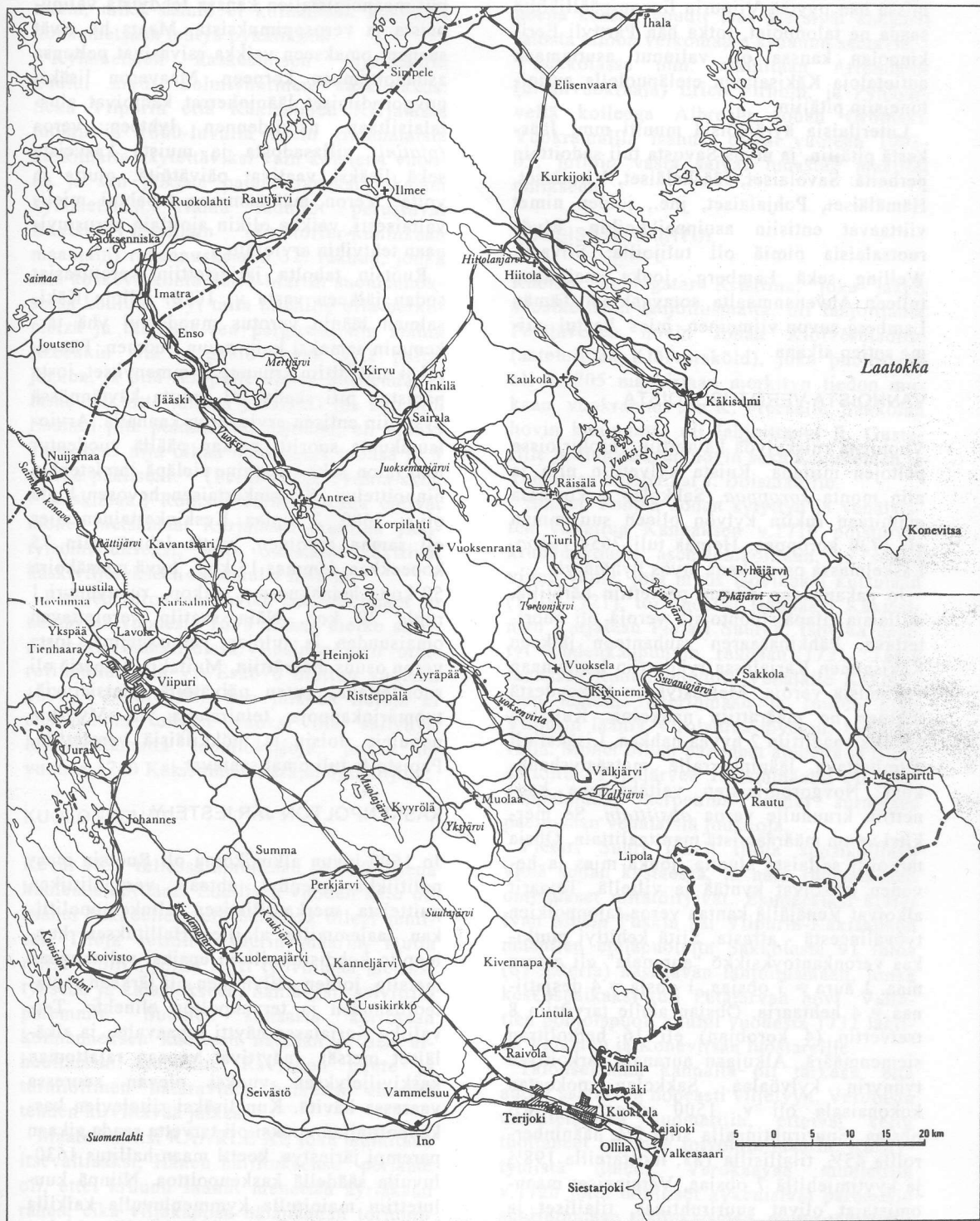
tilallisia 38, talonpoikia 427, kyytimiehiä 2, vuokralaisia 4 ja kirkollisia virkamiehiä 4. Asukkaiden kokonaismäärä oli n. 2400. Koko väestö oli tähän aikaan kreikkalaiskatolisia.

Ruotsalaisten ja venäläisten vuoroin tekemät hävitysretket aiheuttivat varsinkin 1500-luvun jälkipuoliskolla näillä tienoilla asutuksen melkein täydellisen tuhoutumisen. Vuoden 1589 verokirjan mukaan Sakkolassa oli vain 5 talonpoikaa, kaikki luterilaisia. Koko pitäjän entinen väestö oli siis joko tuhoutunut tai mennyt pakosalle. Muuttoliike autiutiloille vilkastui, ja v.1591 Sakkolassa oli 70 luterilaista talonpoikaa. Vuonna 1593 enää 66, sillä osa luterilaisesta väestä olikin Sakkolassa vain käymäselstään ja palasi takaisin entisille asuinpaikoilleen. Alueluovutuksen jälkeen Ruotsin viranomaiset yllyttivät paluumuuttoa ja mainitaan mm. Muolaan kappalaisen Axel Henrikinpojan lähetyksen läänini muuttaneen siirtoväen luo kehoittamaan sitä palaamaan takaisin.

Pyhäjärvellä oli Vatjan viidenneksen verokirjan mukaan 137 savua ja 207 veroa maksavaa miestä. Yhteensä arviolta vähemmän kuin 1300 asukasta. Vuonna 1627 Pyhäjärvi liitettiin Käkisalmeen, ja itsenäiseksi se tuli v.1632. Käkisalmen eteläisen läänin kanta-asukkaat, vanhat karjalaiset, olivat ortodokseja, ja Pontus de la Gardien valloitettua Käkisalmen v.1582 alkoi väkeä karata rajan yli Venäjän puolelle Tverin läänini, Volgan varrelle. Tällöin suurin osa Käkisalmen lääniniä miltei tyhjeni karjalaisista. Vuosina 1656-1658 4107 perhettä muutti Venäjälle. Jo aiemmin, edellisen muuttovirran aikana v. 1633, kreikanuskoisten paetessa ruotsalaisia käännyttäjiä, oli hallitus käskenyt rajavahteja hirttämään jokaisen karkulaisen.

Verorasitus oli yhtenä syynä alkuperäisten karjalaisten poismuuttoa. Toinen syy oli luterilainen pakko-opettaminen. Pitäjiin piti

Viipurin lääni. Karjalan kannas 1930-luvulla.

saada uusia veronmaksajia, ja niinpä Henrik Matinpoika Huggut kirjoitti v.1589 kirjeen, missä hän pyytää Viipurin linnan päälliköltä saada ne talonpojat, jotka hän Pärttyli Eerikinpojan kanssa oli valinnut asuttamaan autiotaloja Käkisalmen eteläpuolella autiointuneisiin pitäjiin.

Luterilaisia äyrämöisiä muutti mm. Jääskestä pitäjiin, ja myös Savosta tuli sadoittain perheitä: Savolaiset, Jääskeläiset, Virolaiset, Hämäläiset, Pohjalaiset, jne., joiden nimet viittaavat entisiin asuinpaikkoihin. Myös ruotsalaisia nimiä oli tulijoilla: Silvasti, Welling sekä Lamberg, jonka mainitaan tulleen Ahvenanmaalta sotavankina. Tämän Lamberg-suvun viimeinen mies kaatui viime sotien aikana.

VANHOISTA VEROTUSOLOISTA

Vuotuista ruiskylvöä käytettiin verokirjoissa peltojen mittana. Ruista kylvettiin niin ja niin monta *koroppaa*. Sakkolan pokostassa mainitaan rukiin kylvön olleen suurimman eli 1720 koroppaa. Heinää tuli 7654 *rukoa*. Laskelmassa on mukana myös Pyhäjärvi.

Jo pakanuuden aikana päätettiin käräjillä, millaisia tilapäisluontoisia veroja oli suoritettava. Pähkinäsaaren rauhanteon jälkeen Käkisalmen Karjalassa ryhdyttiin kantamaan vakinaisia veroja. Metsästyksen tärkeydestä johtuen ne määrättiin nahkoina. Kultakin savulta vaadittiin 2 hyvää nahkaa. Lisäksi oli toimitettava lääninherralle metsästyshaukoja. Novgorodilaisten valtakautena kannettiin kruunulle veroa *obsjittain*. Se merkitsi veron määräämistä manttaalittain. Obsja tarkoitti sellaista aluetta, jonka mies ja hevonen jaksoivat kyntää ja viljellä. Tataarit alkoivat Venäjällä kantaa veroa talonpoikien työvälineestä - atrasta. Siitä kehittyi mutkikas veronkantoyksikkö "auranala" eli aatran maa. 1 aura = 3 obsjaa, 1 obsja = 4 desjatiinaa = 4 hehtaaria. Obsjan alalle tarvittiin 8 tsetvertin (4 korobjan) eli 16 hehtolitrin siemenmäärä. Alkujaan auranala tarkoitti 6 tynnyrin kylvöalaa. Sakkolan pokostan kokonaisala oli v. 1500 yhteensä 436½ obsjaa. Suuriruhtinaalla siitä 2½, lääninherroilla 45½, tilallisilla 183, luostareilla 198½ ja kyytimiehillä 7 obsjaa. Varsinaiset maanomistajat olivat suuriruhtinas, tilalliset ja luostarit. Talonpojat, jotka maita viljelivät,

olivat samassa asemassa kuin myöhemmin lahjoitusmaatalonpojat. Heidän olonsa riippui maanomistajien kanssa tehdyistä välipuheista ja verosopimuksista. Maata he eivät saaneet omakseen vaikka raivasivat peltonsa asunnottomaan korpeen. Maaveron lisäksi novgorodilaiset lääninherrat kantoivat alustalaisiltaan ns.viidennen lyhteen veroa (*pjatini*) viljasadosta ja muista kasveista sekä lisäksi vaativat päivätöitä, olutta ja voita. Veron määrääminen tapahtui mielivaltaisesti, vaikka olikin ajoittain perustuvinaan tehtyihin arvioihin.

Ruotsin taholta järjestettiin verotusasiat sodan jälkeen vasta v. 1628, jolloin Käkisalmen läänin verotus muodostui yhä tarkemmin samaksi kuin muun Suomen. Pääveroksi määrättiin kruunun kymmenykset, josta papiston piti saada 1/3, mutta käytännössä pysyttiin entisen arvioveron kannalla. Arviolautakunta suoritti paikan päällä vuodentulon, talon sekä tavarain, vieläpä ihmistenkin hinnoittelun. Keskinertaisen hevosen hinta oli v. 1680 2 ruplaa. Keskinertainen mies oli saman arvoinen, mutta lehmä vain 75 kopeekkaa, lammas 15 kop., hyvä metsäkoira 50 kop., heinäkuorma 10 kop., ruistynnyri 1 rupla 20 kop. Näin saatiin verotettavan omaisuuden ja tulojen yhteissumma, josta veron osuus määrättiin. Muitakin veroeriä oli suoritettava, kuten päivätöitä, stasiejyviä, tuomarinkappoja, teinirahoja ym. Myöskin populeja, loisia ja mökkiläisiä verotettiin. Papistolle tuli omat saatavat.

KASKENPOLTON JÄRJESTELY

Jo 1600-luvun alkuaikoina oli Ruotsin maapolitiikka edennyt ahtaan veropolitiikan puitteista merkantilistisen elinkeinopolitiikan laajemmille aloille. Hallituksen huolenpito kohdistui silloin ensiksi valtakunnan metsiin, joiden säilyminen oli tärkeän rautateollisuuden ja tervanpolton elinehto. Tervaliike Karjalassa näytti lupaavalta, ja sikäläiset metsät näyttivät vapaan rajattoman kaskiviljelyksen vuoksi olevan suuressa vaarassa hävitä. Kun lisäksi riitelevien kaskenpolttajien vuoksi oli tarvetta saada aikaan parempi järjestys, koetti maan hallitus 1630-luvulla säädellä kaskenpoltoa. Niinpä kuulutettiin mainitulla kymmenluvulla kaikilla Käkisalmen läänin pitäjien käräjillä kieltö,

ettei kukaan saisi 40 markan sakon uhalla merkitä itselleen kaskimaata sitä heti kaatamatta, mikä sääntö ei kuitenkaan koskenut honkametsään tehtyä pykälikköä.

Kylämetsien kaskeamisen rajoituksiin kuului myös kolmivuotinen kaskioikeus. Sekä Viipurin että Käkisalmen Karjalassa tuomittiin 1600-luvulla usein riidanalaisia kaskimaita käytettäväksi vain kolmena vuonna ja sen jälkeen palautettavaksi takaisin kylämetsiksi. Nämä tuomiot perustuvat Ruotsin maanlain (Kristoffer-kuninkaan maanlain) rakennuskaaren 32. lukuun, jonka tätä koskeva kohta herra Martin suomennoksessa kuuluu: "Nyt taita miehille olla perkometzä ja tahtouat sen perghata, nin mahta itzecukin sitä perghata ilman sytä paitzi jaghon, ja pitä sen pälle kolme siemendä, ja laske sen sitte jäl lens yhteisexi jos hän sitä Enämbi pitä peldona eli niyttuna, eli muuxi Tarpexens niyn olkan hukuttanut työnsä ja 3 marka päälisexi." (Perkometsä, rydhia-skog = kaskimaa.) Ruotsin vallan aikana ehtivät monet metsämaat Karjalassa muuttua yksityisomistukseksi, joita omistajat käyttivät kaskiviljelykseen tai muulla tavalla.

Pitäjien veroa maksavien isäntien nimet on nähtävinä vuodesta 1638 alkaen melko säännöllisesti maakirjoissa. Ensimmäinen mikrofilmattu rulla VA/Es2670 ulottuu vuoteen 1696. (VA/Lt1339). Sen jälkeen tietoja ei epävakaiden olojen vuoksi ole säilynyt, lukuunottamatta tuomiokirjoja, joissa on vuonna 1710 Käkisalmen käräjäpöytäkirjoja.

KUOLONKEVÄT

Kevät 1697 tullessa mainitaan se todellisenä kuolemankeväenä. Edellisen vuoden kato oli saanut liikkeelle vielä hengissä olleet ihmiset. Tiloja autioitui suurin määrin, mutta niillä tiloilla, joilla riitti työvoimaa metsästykseen ja kalastukseen, nähtävästi selvittiin paremmin. Suomen kansasta kerrotaan kolmanneksen kuolleen nälkään ja sen aiheuttamiin tauteihin. Ravinnon puute ja turmiollinen hätäravinto heikensi väestöä tehden hirvittävää jälkeä.

Maata hallitsi KAARLE XI, joka mainitaan itsevaltiaaksi, Hänen hallituksensa periaate oli, ettei kruunu saanut menettää äyriäkään rahaa, eikä viljakappaa nälänhädän torjumiseen. Vasta katastrofin hirvittävyden todet-

tuaan kruunu oli valmis vähäisiin lievennyksiin, mutta jo kuolemankevättä seuranneena kesänä voudit taas kiersivät ahnaasti talosta taloon velkomassa kruunun saatavia.

Sakkolassa mm. mainitaan Arrendator (maanvuokraaja) Erich Pirhoin, ja Pyhäjärvellä kolleega Albrecht Johan Orbinski. Vuokramailta isännät olivat vuoteen 1902-05, jolloin vasta saivat lunastaa maatilat omikseen.

VUOSISATA VAIHTUI...

Ruotsin kuningatar Kristiina, joka jakeli suosikeilleen lahjoitusmaita, oli lahjoittanut Petäjäveden hovin Johan Klöfverbladille (aateloituna Klöfversköld), joka puolestaan oli v.1705 maakirjaan merkityn tiedon mukaan vuokrannut sen K: Freeselle. Sakkolan hovin kuningatar oli lahjoittanut R. Gusterrille ja Haparaisten hovin sekä Kiviniemen ja Taipaleen kalapaikat J. Boismanille.

Suuren Pohjan sodan sytyttyä ja venäläisten vallattua Kannaksen v.1710 poistuivat kruununvoudit asemapaikoiltaan, ja sodan viime vaihe, jota myös isovihaksi kutsutaan (1713-1721), toi uudeksi isännäksi Käkisalmen Karjalaan Pietari Suuren. Isoviha päättyi Uudenkaupungin rauhaan 1721. Tässä rauhassa Ruotsi luovutti Venäjälle Käkisalmen läänin, Inkerinmaan ja suuren osan Viipurin läänin Virolahtea myöten. Pyhäjärvellä. Monet olivat paenneet alueelta ja tiloja autioitui. Pyhäjärven Hassinmäellä oli mm. kappalainen Jaerpenius saanut surmansa paetessaan venäläisiä joukkoja.

Pietari Suuri jakeli tiloja suosikeilleen vielä sodan kestäessä, ja näin ruotsalaisten omistukset mitätöityivät. Esimerkiksi kreivi Ivan Mušin Puškin sai Viipurin-Käkisalmen maantien eteläpuolelta Sakkolasta 91 taloa (67 aateria) käsittävän lahjoitusmaan, jonka keskuspaikaksi tuli Petäjärven hovi. Valtatien pohjoispuoli kuului vuodesta 1732 lähtien Valamon ja Konevitsan luostareille.

Talouselämän kannalta oli tärkeää, että autiot saataisiin nopeasti viljelyyn. Verotusta uudistettaessa huomattiin, etteivät verot tuottaneet kruunun toivomia määriä. Rästiytymistä ilmeni. Verokaavaa muutettiin v.1720 jotta talolliset kykenisivät paremmin suoriutumaan rasituksistaan, mutta tämäkään ei tuonut parannusta. Katovuosien tähden

viljaveron saattoi korvata muina luonnon-
tuotteina, mutta siitä huolimatta rästit vuosi-
na 1721-22 lisääntyivät ja veronmaksukyvyt-
tömyys autioitti tiloja.

Sakkolassa	v.1706 tiloja oli	173
"	v.1724 "	159
"	v.1728 "	167
"	v.1723 autioita	17%
"	v.1728 "	28

Pyhäjärvellä	v.1706 tiloja oli	150
"	v.1724 "	164
"	v.1728 "	174
"	v.1723 autioita	8-9%
"	v.1728 "	11

Pietari Suuren lahjoitukset käsittivät tietyn
vero-osuuden, jonka suuruus täsmennettiin
v.1726 julkaistussa asetuksessa. Luostarien
mailla talonpojat muuttuivat kruunun-
talopojiksi. Muilla lahjoituksensaajilla oli Venä-
jällä ja muualla Itämerenmaissa toisia tiluk-
sia, jotka tunnustettiin maineen ja asukkai-
neen heidän omaisuudekseen. Heistä tuntui
mahdottomalta kuvitella, ettei äsken valla-
tussa Viipurin läänissä heillä olisi samoja
oikeuksia. Veroja korotettiin ja päivätoita
lisättiin siellä.

Sakkolan pokostan lahjoitusmaalla kreivi
Ivan Olexewitz Mušin Puškin kuittasi osak-
seen veroina talonpojilta, jotka viljelivät
maitaan:

Rahaa 85 ruplaa 2 alltusta (kop.?), ruista
85 tynnyriä ja 12 kappaa, ohraa 46 tynnyriä 8
kappaa, kauraa 47 tynnyriä 16 kappaa, voita
8 puutaa ja heiniä 240 kuormaa.

Asukkaita oli merkitty 372 mies- ja 345
naispuolista, eli yhteensä 717. Taloja maini-
taan yhteensä 27, kruunun osuudella 2.

Pyhäjärven pokostan lahjoitusmaa v.1724
oli kreivi Andre Actimanowitz Matseifsin
hallussa ja taloja verotettiin seuraavasti:

Rahaa 200 ruplaa, kauraa 100 tynnyriä,
heinää 300 puutaa. Lisäksi härkä ja jokai-
selta kymmeneltä talolta 1 lammas, 3 naulaa
voita, 20 kpl munia ja vielä kana jokaiselta
tilalta.

Vuoden 1724 verokirjassa mainitaan Pyhä-
järvellä 4 hovileiriä, Pyhäjärven, Riiskan,
Illilän ja Kiimajärven hovileirit.

Pyhäjärvellä oli verokirjan mukaan miehiä
455 ja naisia 411, eli asukkaita yhteensä 866.

Taloja mainitaan yhteensä 151, joista kruu-
nun mailla 52. Autioita oli yhteensä 13.
Kruunun mailla ei ollut autioita.

Seuraavista henkikirjoista puuttuukin tila-
ton väestö, joten v.1754 väestöluettelot ovat
sisällöltään tarkemmat ja niissä mainitaan
kaikki asukkaat.

Esimerkki 1: Sakkolan seurakunta nro 9,
kirjattu 12. marraskuuta 1754. Asukkaat
luetteloi tu kylittäin ja talottain. Kylät ovat
myöhemmin muuttuneet ja mm. Revonlahti
näkyi vielä tässä mukana. Asukkaita yhteen-
sä 2617 henkeä. Valkjärvi kuului vielä Sak-
kolaan, Sen suurin talo asukasmäärältään oli
Pekka Pitkäsen talo. Talon asukkaina maini-
taan peräti 39 henkeä. Haparaisissa asui
Lauri Kekin talossa 28 henkeä. Pyhäjärveltä
tänne muutti osa Naskalin sukua, josta sitten
tuli Sakkolan suurin suku. Myös Äijöt olivat
tulleet tulleet Pyhäjärveltä. Muutettuaan
sitten avioliiton solmimisen kautta pitäjästä
toiseen, nämä suvut levisivät ympäriinsä.
Muualtakin muutettiin ja siirryttiin pois
entisiltä asuinsijoilta.

Esimerkki 2: Pyhäjärven seurakunta nro 5,
kirjattu Wiipurin Tuomiokapitulissa 24.
marraskuuta 1754. Asukkaita pitäjässä yh-
teensä 3225 henkeä, joista miehiä 1662 ja
naisia 1563. Pöhlölän kylästä alkaen maini-
taan seuraava teksti: "Tähän asti Hänen Yli-
häisyytensä Herra Kenraali Ylipäällikkö
Görfr Solticowin osuus." Sen jälkeen "Hänen
Korkeutensa Kenraali Prokuristi Prinssi
Trubeskoin osuus." Kenraali Solticowille
yhteensä 1917 asukasta ja prinssi Trubes-
koille yhteensä 1308 asukasta.

Laskutavasta ei ole tietoa, mutta loppu-
summa on 2248 henkeä, kruunun nimismie-
hen Johan Ursinuksen ilmoittamana. Kir-
konkirjan otteessa Pyhäjärven seurakunnassa
asuvista mainitaan sekä vanhat että nuoret,
terveet että heikot, mukaanlukien vastasynt-
yneet lapset.

Lisätietoja verotuksesta:

E.Jutikkala: Suomen talonpojan historia
V.Voionmaa: Suomen karjalaisen heimon historia
V.Kaasalainen: Sakkolan historia
J.T.Lappalainen: Kaarle X Kustaan Venäjän sota
E.Jäske: Rautu ja rautulaiset
M.Juva: Suomen kansan historia
R.Ranta: Viipurin komendanttikunta v.1710-21
I.Wiika: Kappale kannakselaisvaiheita, eli
Pyhäjärven pitäjän historia.